

Koronavirüs salgını sonrası dünya

ENİS DOKO

“

Kesin bir şey varsa o da şu: Sağlık çalışanlarımız, liderlerimiz, bilim insanlarımız ve bilinçli vatandaşlarımızın üstün mücadeleleri ile bu salgın da tarihin karanlık sayfalarında kalacak, yeni bir dünyaya merhaba diyeceğiz. Bu dünya nasıl mı olacak?

Birkaç ay öncesine kadar insanların çoğu Koronavirüs ailesini duymamıştı. Ancak bugün iki milyonu aşan hasta sayısı ve yüz binleri bulan can kayıplarından sonra dünyanın gündemine yerleşti. Bizim neslin karşılaştığı en önemli olay olmaya aday olan bu salgının dünyayı değiştireceğine şüphe yok. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak! Bu değişimleri şimdiden kesin bir şekilde görmek mümkün olmasa da, mevcut durumdan hareketle bazı makul tahminler yürütmek mümkün. Gelin hep beraber Korona salgını sonrasında bakmaya çalışalım.

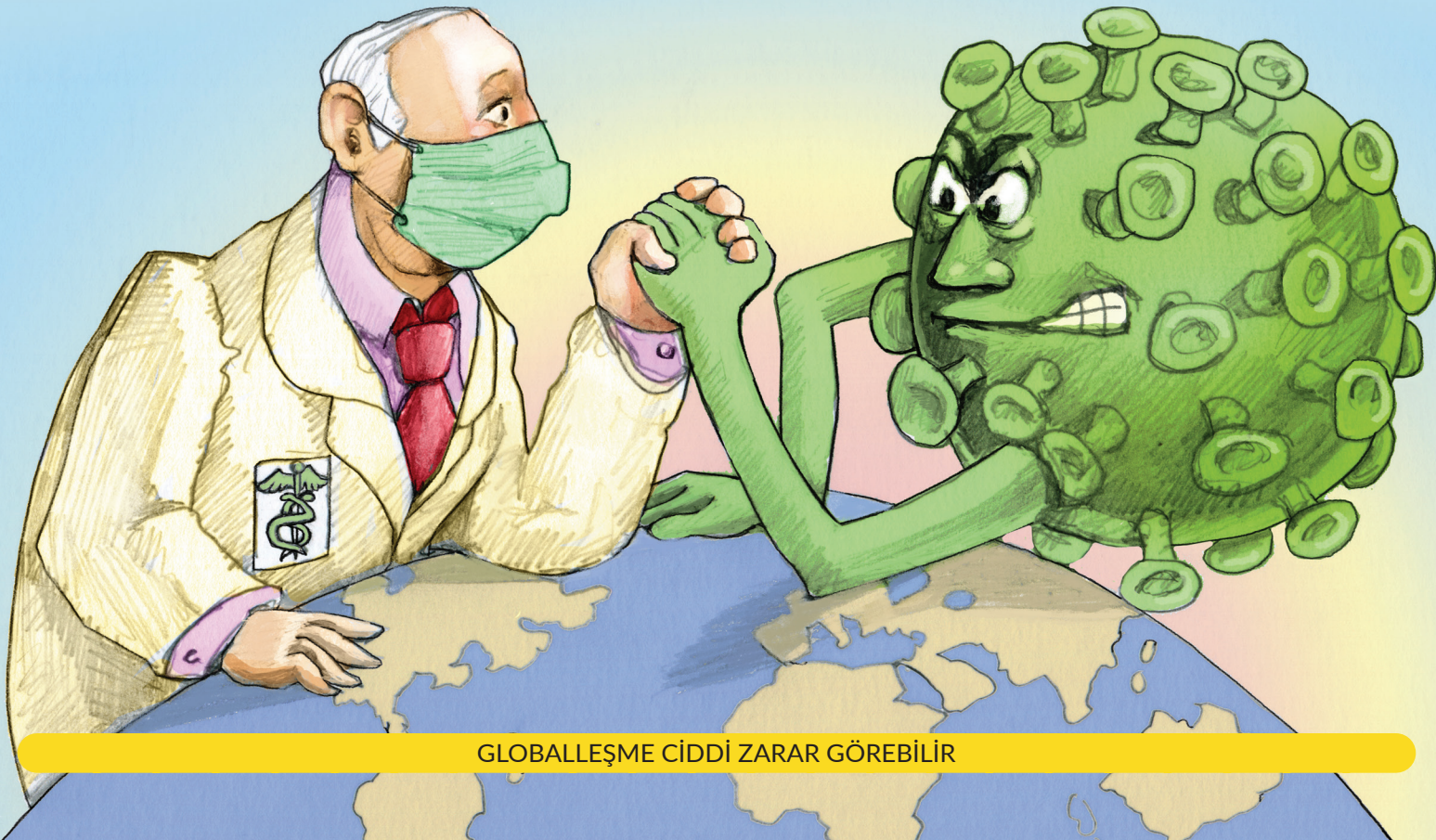
Batı efsanesinin sonu mu?

Hollywood yapımı filmler, büyük bütçeli diziler, çok satan romanlar kıyamete bile bilinçle dik duran bir ABD ve Batı imajı

çizer. Öyle ya da böyle hepimizin zihni bu imajla inşa edildi. Ancak Korona salgını bu imajı yerle bir etti. ABD, İngiltere, Fransa gibi bu imajın baş aktörü olan ülkelere salgın karşısında çaresiz kaldılar. Buna karşın ise şimdilik Asya ülkeleri, başta Hong Kong, Tayvan, Japonya ve Güney Kore Batıya kıyasla çok daha iyi sınav verdiler. Başta çok sayıda hata yapsa da Çin de Batı'ya kıyasla daha başarılı oldu.

Bunun yanında ABD'nin müttefiklerine karşı takındığı bencil tavır da göz önüne alınırsa küresel güç dengesinin Batı'dan Doğu'ya kayması ciddi bir ihtimal. Başarı gösteren ülkelerin teknokratik ülkeler olması ve insanların yardım için devletlere bakması, teknokrasinin hâkim olduğu bir sosyal devlet anlayışına işaret ediyor.

Özellikle Batı ülkeleri arasındaki az yardımlaşma, her ülkenin iç



GLOBALLEŞME CİDDİ ZARAR GÖREBİLİR

sorunla karşılaşması hâlihazırda başlayan milliyetçi akımları daha da güçlendirebilir. Globalleşme ciddi zarar görebilir. Elbette bu resim aşu ve krizin sonucu ile değişebilir. Aşu bulacak ülkenin tavrı ya da Dünya Sağlık Örgütü'nün göstereceği tepkiler tam tersi yönde sonuçlara yol açabilir.

Salgın küresel tedarik zincirlerinin kırılmasını ortaya koymuş oldu. Mesela Çin'de çıkan salgın, ABD şirketi Apple'ı etkiledi. Yükselen milliyetçilikler, Çin'de pahalılaştan iş gücü, robotiğin yükselişi hâlihazırda küresel tedarik zincirlerini zayıflatmaya başlamıştı. Salgının yol açtığı izolasyon bu tedarik zincirlerinin ciddi oranda zayıflamasına yol açabilir.

Salgın yerli ve millî teknolojilerin önemini açıkça ortaya koydu. Salgın global olunca ülkeler ürettikleri maske, dezenfektan, tıbbi malzemeler ve vantilatör gibi salgınla mücadelede kullanılan araçları diğer ülkelerle paylaşmayı kesti. Bu da bu ürünleri yerel olarak üretemeyen ülkelerin ciddi sorunlarla karşılaşmasına yol açtı. Krizden sonra bu ülkelerin yerli ve millî üretilere önem vereceği anlamına geliyor. Aynı şey yerli ve milli teknolojilerin önemini zaten kavramış bulunan ülkemiz için de geçerli olacaktır. Özellikle yerli biyoteknolojide önemli sıçramalar bekleyebiliriz.

Dijital ve robotik dünyaya doğru

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce ülkeler kadınların "erkek işi" olarak yorumlanan bazı meslekleri yapmasına olumlu bakmıyordu. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ve erkeklerin cephelere gitmesiyle, onların yaptığı işleri kadınlar yapmak zorunda kaldı.

Kadınların bu mesleklerde gösterdiği başarı, mesleklerle ilgili cinsiyetçi yaklaşımın yıkılmasına yol açtı.

Covid-19 salgınının da dijitalleşme ile ilgili benzer bir etki yapacağını düşünüyorum. Dijital toplantı yapma ya da çeşitli işleri evden dijital ortamda yapma imkânı uzun süredir var. Ancak çoğu şirket bu teknolojiyi kullanmaya şüphe ile yaklaşıyor, çok acil ülkeler arası bir toplantı olmadığı sürece kullanmama ya özen gösteriyordu. Ancak salgın bir anda çoğumuzu dijital ortamda toplantı yapmaya ve evden çalışmaya zorladı. Bu ise dijitalleşmeyi iki açıdan hızlandırma potansiyeli taşıyor.

Birincisi, şirketlerin dijital çalışmaya zorlanması sonucu, bu teknolojinin geniş çaplı bir şekilde denenmesi ve olumlu yönlerinin fark edilmesi. Evden çalışmak, İstanbul gibi yoğun şehirlerde trafikte geçen zamanı azaltarak hem kişilerin vakit kazanmasına, hem de çevre kirliliğinin azalmasına yol açar. Aynı zamanda trafiğe daha az maruz kalan bazı çalışanların çalışma potansiyeli artabilir ve tabi ihtiyaç duyulan ofis alanı azalabilir.

İkincisi, insanlar birkaç hafta bir şeye maruz kaldıkları zaman ona alışmaya başlarlar. Çoğumuz bu süreçte eğitim, toplantı, terapi gibi bir takım hizmetleri dijital ortamdaki almak zorunda kaldık ve bu muhtemelen aylarca sürecek. Dolayısı ile çoğumuz dijital hizmetlere alışacak, hatta belki evden çıkma zahmetinden kurtardığı için ileride tercih edecek. Ben bu süreç sonunda, şirketlerin dijital ortamda çalışmaya daha esnek bakacağı, online eğitim veren kurumlar ile online hizmet alan insan sayısının artacağını düşünüyorum.

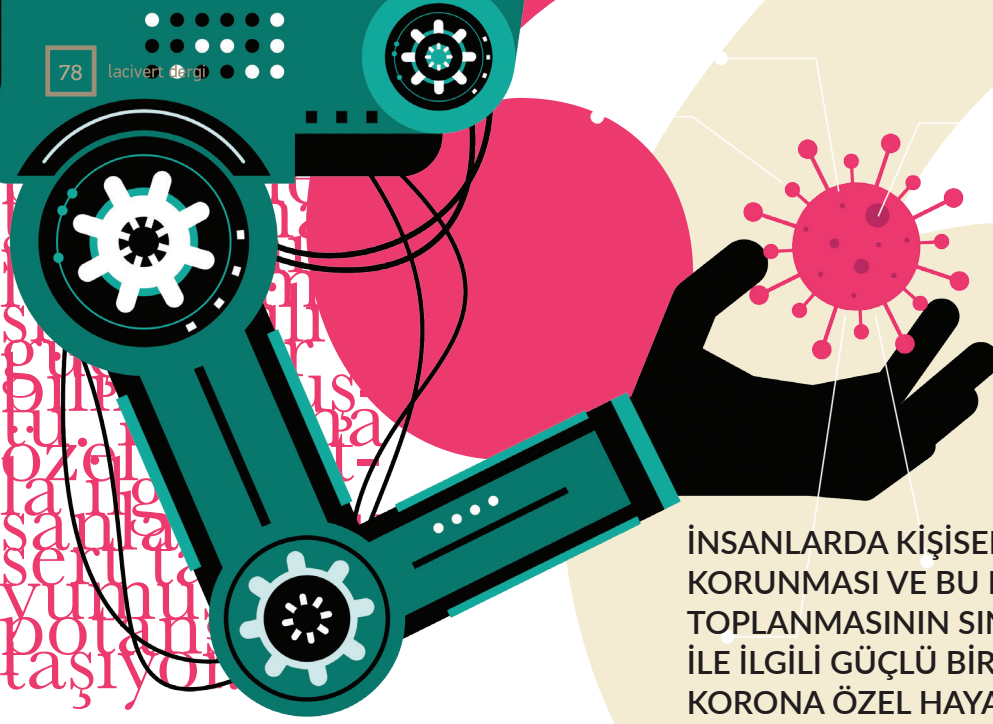
Covid-19 salgını robotik ve yapay zekâyı daha çok hayatımıza sokabilir. Her ne kadar salgın çoğumuzu evlerimize kapatsa da, kargoculardan sağlık çalışanlarına çok sayıda insan bulaşma riskine rağmen sahada kalıp çalışmak zorunda kaldı. Robotik teknoloji bu durumda kalan insanların sayısını azaltma ve çok sayıda iş yerini salgına rağmen açık tutma potansiyeli taşıyor. Ciddi oranda robotlarla çalışan bir fabrika böylesi bir salgından çok az etkilenecektir.

Robotik teknoloji salgınla mücadelede de etkili bazı çözümler sunuyor. Mesela insanların sıklıkla dokunduğu ya da olası kontamine yerleri tespit edip UV-c ışığı ile oradaki virüsleri öldüren mini dezenfektan robotlar üretilebilir. Nitekim Çin bazı hastanelerde bu robotları kullandı. Pozitif şüpheli olan durumlarda bu hastalardan kan ya da sürüntü almak, doktorların hastalık kapma riskini arttırıyor. Ancak kolayca bu iş robotlar tarafından yapılabilir, böylece sağlık personelinin başka alanlarda çalışması sağlanabilir. Çeşitli yapay zekâlar böylesi kriz süreçlerinde doktorların yerini alıp hafif hastalıklara tanı koyabilir, insanların vücut ısılarını izleyip hastaları erkenden tespit edebilir, sağlık sistemine ciddi yardımlar sunabilir.

Yine kurye robotlar/dronlar hastalara ilaç ve yiyecek götürerek bulaşma ihtimalini ortadan kaldırabilir (temas noktaları kolaylıkla ısı ya da UV ile otomatik temizlenebilir), kargo hizmetlerinin insana ihtiyaç duymaksızın çalışması sağlanabilir. Günümüzde ütöpik gibi gelse de, ben bu



**HOLLYWOOD YAPIMI
FİLMLER,
BÜYÜK BÜTÇELİ DİZİLER,
ÇOK SATAN ROMANLAR
KIYAMETE
BİLE BİLİNÇLE
DİK DURAN
BİR ABD VE
BATI İMAJI
ÇİZER. ANCAK KORONA
SALGINI BU
İMAJI YERLE
BİR ETTİ.**



İNSANLARDA KİŞİSEL BİLGİLERİN KORUNMASI VE BU BİLGİLERİN TOPLANMASININ SINIRLANDIRILMASI İLE İLGİLİ GÜÇLÜ BİR BİLİNÇ OLUŞTU. KORONA ÖZEL HAYATLA İLGİLİ İNSANLARIN BU SERT TAVRINI YUMUŞATMA POTANSİYELİ TAŞIYOR.

COVID-19 SALGINI ROBOTİK VE YAPAY ZEKÂYI DAHA ÇOK HAYATIMIZA SOKABİLİR

sürecin sonucunda yalnız kalan insanlarla ilgileyecek, onların sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sosyal robotların da yakın zamanda ortaya çıkacağını düşünüyorum.

Sağlık mı? Özel hayat mı?

Son yıllarda özel hayat, insanlık gündeminde önemli bir yere oturdu. İnsanlarda kişisel bilgilerin korunması ve bu bilgilerin toplanmasının sınırlandırılması ile ilgili güçlü bir bilinç oluştu. Korona özel hayatla ilgili insanların bu sert tavrını yumuşatma potansiyeli taşıyor. Başta Çin olmak üzere çoğu uzak doğu ülkesi Korona ile mücadelede çeşitli izleme araçları kullandılar.

Koronavirüs hastalarını tespit etmek ve yayılmasını önlemek niyetiyle kişilerin cep telefonları izlemeye alındı, insanlar yüz tanıma algoritmaları ile takip

edildi, sağlık bilgileri ile özellikle günlük vücut sıcaklığı toplandı, kim kimle görüşüyor takip edildi. İnsanları Koronavirüslü vatandaşlara yaklaşmama noktasında uyarılarda bulunan cep telefonu uygulamaları yapıldı.

Bütün bu uygulamalar bir yıl önce ciddi bir özel hayat ihlali olmakla eleştirilecekken, bu krizde toplumlar ve dünya tarafından gayet normal karşılandı. Bu yöntemlerin potansiyel başarısı, gelecekte olası ikinci dalga ya da başka virüs salgınları korkusu insanların bu tarz önlemleri normal karşılamaya başlamasına yol açabilir.

Hatta bazı ülkeler krizin ilerleyen aşamalarında vatandaşlarının sıcaklık, nabız ve başka sağlık bilgilerini toplayan çipler takmaya kalkabilirler. Şüphesiz böyle bir yaklaşım hastalığın tanısı ve yayılımına engel olabilir. Ancak bu yaklaşım kalıcı olursa

özel hayatımız hiç beklemediği şekilde zarar görebilir. Zira nabızımız, vücut sıcaklığımız sadece sağlığımızla ilgili bilgi vermez, duygu durumlarımız ile ilgili de bilgi verir. Çeşitli şirketlerin ya da devletlerin bizim duygu durumlarımızı ve konumlarımızı takip etmesi, özellikle bizi ticari ve duygusal olarak manipüle etmeye çok açık bir durumda bırakıyor.

Elbette sağlık özel hayattan önemli, ama Korona sonrası dünyada ikisine birden sahip olabileceğimizi unutmamak gerekir. Ancak Koronanın bir takım özel hayatı ihlal eden uygulamaları miras bırakması gayet olası. Nitekim ülkesinde salgının bittiğini ilan eden Çin, bilgi toplama noktasında ciddi bir geri adım atmadı. Hastalık bitince, bıraktığı korku daha ciddi bir süre var olacak. Bu korku mahremiyetimizi geri istememize engel olabilir.

Korona-fobik ve Post-Koronal stres yaşayan bir toplum

Koronavirüs salgınının bitmesinden sonra, ikinci dalga bir psikolojik salgınlar zincirinin ortaya çıkacağını öngörmek çok da zor değil. Ülkeler şimdiden buna hazırlık yapmalı. Psikolog değilim, ama bu salgının toplumun ruh sağlığını şimdiden nasıl etkilediğini görmek mümkün. Bu durum muhtemelen Korona sonrası da devam edecek. Muhtemelen sosyal mesafe ve evimizden fazla çıkmama tedbirleri aylar alacak. Virüs yenilmeye başladığında bile bazı insanlar sosyal mesafeyi korumayı tercih edecek. Bu durum çeşitli açılardan bireylerin psikolojisini olumsuz etkileyecek, depresyon gibi sorunların çok ciddi oranlarda yaygınlaşmasına yol açabilecektir.

Bu süreçte ciddi ekonomik sıkıntı yaşayan insanların yaşadığı bunalımlar bu durumu daha da kötüleştirme potansiyeli taşımaktadır. Böylesi olumsuz bir tablo suçların artmasına, insan ilişkilerinin ciddi anlamda bozulmasına yol açabilir. Zaten hayattan kopuk olan yaşlı insanların bu süreçte daha çok izole edilmesi hissettikleri yalnızlığı kötüleştirecektir.

Anksiyete ve OKB hastalarının zaten hâlihazırda kötü olan durumu kötüye gitmesi ve salgın sonrasına da taşınması da ciddi bir olasılıktır. İnsanların evde kalmaya zorlanması ev içi şiddet vakalarını arttıracak ve kötüleştirecektir. Sosyal mesafe ile aile içi şiddet özellikle hastalığa yakalanmadığı için şanslı gördüğümüz çocuklarda ciddi travmalar bırakabilir. Son olarak muhtemelen bu salgın Agorafobi hastalarının sayısını ciddi oranda artırabilir.



**EMPATİ
DUYGUMUZ
GÜÇLENİP,
KİM BİLİR BELKİ
DE YAKINLARINI
KAYBETMENİN
ACISINI DAHA İYİ
ANLAYIP,
SAVAŞLARIN VE DOĞAL
AFETLERİN VERDİĞİ
TAHRİBAT KONUSUNDA DA
DAHA BİLİNÇLİ
OLABİLİRİZ.**

Tabii bu sürecin en çok etkileyeceği kesimlerden biri sağlıkçılar olacak. Maruz kaldıkları manzaralar ve stres birkaç yıl boyunca yakalarını bırakmayabilir. Dolayısı ile muhtemelen önemli sayıda sağlık çalışanı post-travmatik stres bozukluğu yaşayacak ve verimleri azalacaktır. Sağlık sistemimizin bunla yüzleşmeye hazırlanması lazım. Özetle ileride Korona-fobik ve Post-Korona stres rahatsızlıkları olarak anılacak bir takım psikolojik rahatsızlıklar toplumda yaygın şekilde yayılabilir.

Toplumsal alışkanlıklarımıza Korona mirası

Korona toplumsal bir takım alışkanlıklarımızı değiştirecek. Bunların bir kısmı olumlu olacak. Mesela AIDS salgını sonrası, cinsel korunma konusunda özellikle gençlerde ciddi bir bilinç oluşmuştu. Benzer şekilde bu salgından sonra en az 20 saniye el yıkama alışkanlığının yaygınlaşacağı ve kalıcı olacağı söylenebilir. El sıkışma, sarılma gibi insan ilişkilerinde önemli rol oynayan davranışlar azalabilir. İşletmelerde çalışanların sağlığı ile ilgili bilinç artabilir, özellikle rahatsızlık durumlarında bazı çalışanların evden çalışmasına daha çok izin verilebilir.

Tiyatro, sinema, uçak, otobüs ve restoranlarda özellikle salgının bitişi aşamalarında insanlarda hâkim olan korkuyu azaltmak için koltuk sıklığı ve oturma düzenlerinde bazı değişikliklere gidilebilir. Bu değişiklikler, virüsün bıraktığı travmaya bağlı olarak uzun süre kalıcı olabilir. Çinlilere ve genel olarak Uzak Doçululara yönelik ırkçı söylemler ne yazık ki artabilir.

Koronanın kazandırabileceği diğer bir bilinç de başka yerlerde yaşayan insanların sorunlarının bizim de sorunumuz olduğu gerçeği. Modern topluma yayılan en büyük hastalık bencillik ve kibir... Salgın Çin'de ilk ortaya çıkıp ciddi bir şekilde yayıldığı zaman çoğumuz sanki uzak bir âlemde gerçekleşen bir hadise gibi izledik. Bazımız alaya aldı. Batı'nın siyasetleri Çin'in verdiği tepkileri küçümsedi, çoğu yardım etmeye kalkışmadı. Öyle ya bu Çin'in sorunuymuş!

Ancak birkaç ay sonra olaylara bakışımız değişti, sorun bir anda bizim sorunumuz oldu. Düne kadar Çin'i yetenezsizlikle suçlayan Batı medyası, Çin'in uygulamalarını kendi ülkelerine tavsiye eder oldu. Global dünyada hiçbir sorun "onların" sorunu değildir. Gelecekte olası bir salgında ülkelerin salgını ciddiye alıp oraya yardım etmesi, global bir yardımlaşma ağının kurulması bundan sonra çok daha olası.

Empati duygumuz güçlenip, özellikle Afrika'da artık hayatlarının rutin bir parçası olan salgınlarla olan mücadelelerine dünya olarak daha çok yardım edebiliriz. Kim bilir belki de yakınlarını kaybetmenin acısını daha iyi anlayıp, savaşların ve doğal afetlerin verdiği tahribat konusunda da daha bilinçli olabiliriz.

Buradaki öngörülerim elbette sadece tahmin. Ancak kesin bir şey varsa o da sağlık çalışanlarımız, liderlerimiz, bilim insanlarımız ve bilinçli vatandaşlarımızın üstün mücadeleleri ile bu salgın da tarihin karanlık sayfalarında kalacak, yeni bir dünyaya merhaba diyeceğiz.